

ΑΝΑΓΝΩΣΕΙΣ

Της **ΜΑΡΙΑΣ ΚΑΤΣΟΥΝΑΚΗ**

Από το Χάρλεμ στην Αθήνα

Στο Χάρλεμ (Haarlem), μια μικρή μάλλον, επαρχιακή πόλη της Ολλανδίας (με πληθυσμό 155.758), αλλά ακμάζουσα, με πολλά αξιοθέατα, πλούτο και αστική παράδοση, υπάρχει το μουσείο του Φρανς Χαλς. Τα έργα του σπουδαιού προσωπογράφου του 17ου «χρυσού» αιώνα της ολλανδικής ζωγραφικής δεν είναι τα μόνα που εκτίθενται. Αυτήν την περίοδο και ως τις 15 Ιανουαρίου ο επισκέπτης μπορεί να «δοκιμάσει» τα συναισθήματά του, συγκρίνοντάς τα με τις εκφράσεις έκπληξης, πόνου, χαράς, οργής, ζήλιας, κατάθλιψης, όπως αποτυπώνονται σε αριστουργήματα του 16 και 17ου αιώνα. Ο τίτλος «Emotions – Pain and pleasure in Dutch painting of the Golden Age» περιλαμβάνει περισσότερα από 50 έργα από διάφορα μουσεία της Ολλανδίας κυρίως και από ξένες συλλογές.

Πριν αρχίσει να περιπλανιέται κανείς στις αίθουσες, χωρισμένες σε κατηγορίες όπως «πόνος και απελπισία», «οργή και εκδίκηση», «επιθυμία», «πένθος» κ.ο.κ., βλέποντας θέματα από τη Βίβλο σε «συνομιλία» με έργα του Ρέμπραντ, του Γιοχάνες Μορέιλσε, του Φρανς Χαλς, του Γιαν Στέεν, παρακολουθεί ένα ενδιαφέρον βίντεο που παρουσιάζουν οι επιμελητές της έκθεσης (επικεφαλής ο ιστορικός τέχνης Γκάρι Σβαρτζ). Σε αυτό το βίντεο, λοιπόν, υπάρχει ένα ρεπορτάζ στον δρόμο, στο οποίο άνθρωποι διαφόρων ηλικιών περιγράφουν τα συναισθήματα που «διαβάζουν» σε έναν πίνακα που τους δείχνουν. Εκεί που κάποιος αναγνωρίζει «συμπόνια» κάποιος άλλος διακρίνει

«θλίψη» ή «κατάθλιψη». Η περιγραφή ενός συναισθήματος μοιάζει πολύ κοπώδης διαδικασία, με ασαφή αποτελέσματα.

«Οι κοινωνικές αλλαγές διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην έκφραση των συναισθημάτων», διαβάζουμε σε έναν υπομνηματισμό. Μετά τον Μεσαίωνα, για παράδειγμα, είχε μεγάλη σημασία «να ελέγχει κάποιος τα συναισθήματά του». Η επίδειξη οργής ή σεξουαλικών παρορμήσεων θεωρείται, εκείνην την περίοδο, σχεδόν απαγορευτική.

Κάνω ένα, αναπόφευκτο, άλμα στον χρόνο ενώ κρατάω σημειώσεις της έκθεσης: πόσο η τελευταία πενταετία της κρίσης επηρέασε την έκφραση των συναισθημάτων μας; Πόσο εμπλουτίστηκαν, έγιναν πιο σύνθετα ή, αντιθέτως, συρρικνώθηκαν στα στοιχειώδη και άμεσα αναγνωρίσιμα; Γίναμε περισσότερο εξωστρεφείς ή φορέσαμε τη μάσκα της κρίσης; Εκπληξη, φόβος, οργή, μίσος, ανδία (βρέθηκε πρόσφατα στην κορυφή του συναισθηματικού λεξιλο-

Πόσο η τελευταία πενταετία της κρίσης επηρέασε την έκφραση των συναισθημάτων μας; Εμπλουτίστηκαν ή συρρικνώθηκαν στα στοιχειώδη;

γίου), απαντοχή, στενοχώρια, ασφυξία, αποστροφή, αποδοκιμασία, σαρκασμός, θλίψη, απάθεια... Και η κατανόηση, η συμπόνια, η ανοχή, η συγγνώμη; Στην καταγραφή υπερτερούν οι εντάσεις. Χρειάστηκε να έρθουν οι γιορτές για να αυξηθούν κάπως τα χαμόγελα.

Οι εκφράσεις του προσώπου προχωρούν και στην κίνηση του σώματος. Σε θέση ετοιμότητας (όταν περπατάμε στον δρόμο), επιθετικότητα, αλλά και κόπωση, παραίτηση· ένα πρόσωρο γήρας.

Το «πρόσωπο της κρίσης» δεν είναι σχήμα μεταφορικό. Πολυφορεμένο και στερεοτυπικό, μπορεί να φθάρηκε στην κοινοτοπία της διαρκούς χρήσης, αλλά είναι πραγματικό. Βάρυναν από έγνοιες τα χαρακτηριστικά αλλά και από επιφυλακτικότητα, περιορίστηκαν η καθαρότητα και η δημιουργικότητα. Και η χαρά; Ένα διάλειμμα στο διαρκές δράμα, συχνά κατασκευασμένο (προσφέρεται για πολιτική εκμετάλλευση) κάποτε πραγματικό. Πολλά συναισθήματα εκβιάστηκαν αυτήν την πενταετία, εμπλουτίζοντας τις πολλές αποχρώσεις του λαϊκισμού. Αλλά παραμερίστηκαν ως λιγότερο επικοινωνιακά. Έτσι, οι διαρκείς παραμορφώσεις των χαρακτηριστικών από απαξίωση, δυσφορία ή μίσος εκτόπισαν την αμφιβολία, την αναρώτηση, την αυτοκριτική διάθεση. Η ψυχραιμία είναι μια στοχαστική και σύνθετη πολιτική συνθήκη που δεν αρκεί να διατυπώνεται· οφείλει και να δηλώνεται στην έκφραση του προσώπου.

mkatsounaki@kathimerini.gr